

29. **22.** Тихомиров Ю. А. Власть и общество: единство и разделение // Советское государство и право. – 1990. – № 2. – С. 48-52. **23.** Федералист. Политические эссе А. Гамильтона, Дж. Мэдисона и Дж. Джея. – М.: Знание, 1994. – 246 с. **24.** A History of Western Political Thought / Ed. by I. McClelland, Routledge, 1998. – 568 p.

УДК 323.7

СТРАТЕГІЧНЕ СПІВТОВАРИСТВО В СИСТЕМІ ВЛАДНО-ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Полтораков О. Ю.

Стратегічне співтовариство – структурно-функціональна складова соціополітичної системи, що розвивається і формалізує цінності, стереотипи, міфи, знання та навіть інтуїцію тих, хто бере участь у процесі вирішення проблем національної безпеки. До його цілей входить збереження, наступність і розвиток уявлень про національну безпеку на засадах «стратегічної культури» не тільки в національному, а й у міжнародному вимірах. Однак реалії становлення міжнародного стратегічного співтовариства неоднозначні.

Ключові слова: *стратегічне співтовариство, безпека, політика, суспільство, культура.*

Strategic society is a structural-functional component of socio-political system that develops and formalizes values, stereotypes, myths, knowledge and even intuition of those who are responsible for security policy implementing. Among its aims there are preserving, inheriting and developing of national security visions on the grounds of “strategic culture” both in national and international dimensions. But the realities of international strategic society developing are controversial.

Keywords: *strategic society, security, politics, society, culture.*

*Справжні люди служать державі своєю совістю.
Генрі Торо (1817-1862)*

Політико-політологічна проблематика державних процесів України тісно пов'язана з трансформаціями пріоритетів розвитку українського суспільства [7, с.40]. Реалізація національних стратегій залежить від багатьох чинників, зокрема, належних соціально-політичних умов, рівня політико-економічного розвитку суспільства,

стану політико-правової культури, належної поінформованості особистості [Пор. 19]. В Україні триває суперечливий процес усвідомлення та формування цілісного уявлення про національну безпеку (більш ніш показовим є «дискурс безпеки» щодо книги В. Горбуліна «Без права на каяття» [5]) і об'єктивну потребу в її належному забезпеченні на рівні зрілої політичної нації та сучасної демократичної держави. Великою мірою це пов'язано з браком традицій та досвіду їх реалізації в масовій культурі українського соціуму.

Принциповим питанням є визначення тривалих наслідків практичних дій державного керівництва, враховуючи як перманентно присутні елементи непевності («стабільної нестабільності»), так і усталені ціннісні норми та історико-культурні стереотипи соціально-політичної поведінки. Ідейні традиції в цій сфері мають міцну тенденцію, а успіх будь-якої (зовнішньо)політичної доктрини, як стверджував класик неореалізму Г. Кісінджер, залежить від зв'язку з історичним контекстом [10, с.297]. Представник іншої (цивілізаційної) традиції С. Хантінгтон також визнавав, що «національні інтереси виростають із національної ідентичності» [21, с.31].

Система прийняття рішень у такому контексті отримала в науковій літературі назву «стратегічна культура» [17]. Відповідно, під нею розуміють здатність «стратегічного співтовариства» передбачати стратегічні наслідки своїх рішень і приймати їх, оцінюючи безліч конкурентних поглядів в умовах розгортання складних і динамічних процесів з досить непередбачуваними результатами [15]. О. Арбатов окреслює стратегічне співтовариство як спільноту «чинних і відставних військових, цивільних фахівців різних профілів, зацікавлених політиків, журналістів і суспільних діячів» [1].

Стратегічне співтовариство – як той сегмент інтелектуально-політичної еліти, яка несе основну відповідальність за підготовку та ухвалення принципово важливих державницьких рішень і довгострокових державних програм – повинно мати особливе прагнення до подолання власної ідеологічної та життєво-досвідної обмеженості, т. зв. «шори» (без чого «стратегічність» залишається умовною). Як афористично завважив У. Черчілль, відмінність державного діяча (в наших термінах – представника «стратегічного співтовариства») від політика полягає якраз у тому, що перший орієнтується на наступні покоління (тобто мислить дійсно «стратегічно»), тоді як останній – лише на наступні вибори. «Стратегічна орієнтація» відкриває державному діячеві шлях до проникнення в динаміку подій і подолання тих бар'єрів невизначеності, мінливості, складності та неоднозначності, які

в принципі недоступні для рутинних керівників чи політиків-популістів.

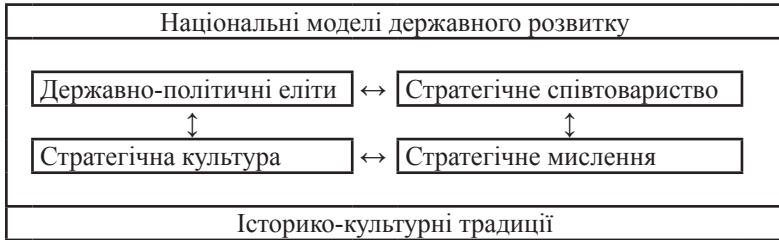
Окреслені «стратегічні» категорії є похідними від загальної політичної культури держави (країни та її народу). Їх формування та розвиток – потреба держави, особливо в контексті розуміння своєрідної концепції влади, приросту цієї влади, її застосування і, що найважливіше, її меж, тому що влада в сенсі гарантій національної безпеки являє собою не тільки і не стільки «жорстку силу», а є дипломатичною, економічною, соціально-гуманітарною владою ідей і думок, а також прикладу. Влада в ім'я національної безпеки може бути використана у будь-яких напрямках. Але важливим є розуміння цієї «державної влади» у середовищі керування системою безпеки (безпековому сегменті «стратегічного співтовариства»). Саме тут історія та «генетична пам'ять» впливають на стратегічну думку та її культуру (тобто стратегічну культуру в її національно-історичному вимірі), так само як і відчуття національної історії та культурних традицій. І останнє значно вагомніше, оскільки з цього народжується почуття національної ідентичності (у т.ч. у безпековому вимірі) – а це може стати також і джерелом небезпек.

Ключовою «інтелектуальною ознакою» справжнього стратегічного співтовариства слід вважати наявність стратегічного мислення [див. 11]. Російський дослідник І. Жинкіна визначила його «як колективний процес пізнання історичного досвіду співвіднесення інтересів і цілей країни з можливостями її внутрішнього розвитку та їхнього використання у справі перетворення зовнішньополітичного оточення. Об'єктом пізнання тут є загальнонаціональний досвід реалізації стратегічних цілей країни зовні» [8, с.79]. Принциповою, на нашу думку, є її теза про те, що «стратегічне мислення – це цілісна система, що розвивається, наукових поглядів на цілі та засоби їх досягнення, на принципи стратегічних дій. На практиці стратегічне мислення – це творчий процес їх використання, коли сукупність знань, інтелект та інтуїція осіб, які приймають стратегічні рішення, просуває завдяки цьому всю систему шляхом її вдосконалення, рятуючи від зовнішніх загроз і перешкод» [8, с.80]. У цьому контексті можна погодитися з А. Кокошиним у тому, що «небагато сучасних політиків-практиків здатні мислити, звертаючись до майбутнього, планувати майбутнє, тобто володіє стратегічним мисленням» [11, с.9].

Категорія «стратегічної культури» є ширшою стосовно категорії «стратегічного мислення». При цьому обидві вони не є статичними – розвиваються разом зі стратегічним співтовариством у контексті загального суспільного розвитку, містять систему цінностей. З огляду на неї стратегічне співтовариство приймає рішення у сфері безпеки й політики; визначає засоби, що застосовуються для нейтралізації

загроз і викликів; формує погляди на світ, зовнішню політику, ставлення до армії, війни, союзів, інших країн, нових і старих загроз. «Таким чином, стратегічна культура стає найважливішим визначником політики національної безпеки та розглядається як цілісна система поглядів на цілі та засоби їх досягнення, що постійно розвивається» [18, с.93].

Взаємозв'язок та взаємовплив окреслених компонентів можна подати у вигляді такої схеми:

«Стратегічне співтовариство»: українські реалії

*Кожне національне відродження починається з відродження еліти.
В'ячеслав Липинський (1882-1931)*

В українських реаліях трансформаційний контекст «стратегічного співтовариства» зачіпає насамперед політичну (в контексті конституційної реформи), а також соціально-економічну (в контексті євроінтеграційних процесів) і воєнно-політичну (в контексті процесів євроатлантичної інтеграції) сфери. Системні протиріччя, які призводять до напруження та кризових ситуацій, вирішуються в Україні передусім у рамках формальних процесів.

Зважаючи на те, що стратегічна культура впливає на процес ухвалення стратегічним співтовариством рішень у сфері національної безпеки, зокнайменше в українських реаліях, їх не слід розглядати як статичну сформовану систему. Для цієї системи характерна діалектичність соціально-політичної основи. За півтора десятиліття незалежності українське стратегічне співтовариство зазнало чимало суб'єктивних (у контексті суспільних процесів демократизації) та об'єктивних змін.

Першочерговою проблемою є відсутність національної ідеї як парадигми, здатної консолідувати «політичну націю» шляхом вироблення консенсусної стратегії національно-державного розвитку: «Реальністю ж в Україні є те, що державницька ідеологія, певним чином відображена в Конституції, поки що сира і не

визначила чітко, «куди» і «яким шляхом» іде Україна» [13]. З іншого боку, як вказують сучасні дослідники (зокрема В. Горбулін та О. Литвиненко), для України дуже гострою є «проблема українського істеблішменту, чи еліти за самоназвою» [6, с.34]. За свідченням В. Литвина, «в нас немає політичної еліти, в нас є правлячий політичний клас» [12, с.4]. Натомість «справжня, будемо називати її – національна еліта в Україні лише формується» [4].

Загальний «підтекст» проблеми полягає в тому, що нинішній «владний істеблішмент» (тобто поточні «носії державної влади») хоче остаточно ототожнити себе «державною елітою» (як перманентними виразниками «волі народу» і носіями «високої культури», захисниками «національних інтересів» та «національних цінностей»): «Те, що український істеблішмент нині неспроможний якісно реалізувати загальносуспільні функції, давно вже стало загальним місцем громадської дискусії. При цьому претензії сягають неба – аж до проголошення себе новітньою українською аристократією» [6, с.34].

Похідна проблема полягає не тільки в ідентифікаційній «підміні понять» («владний істеблішмент» та «державна еліта») – вона сягає глибшої «підміни інтересів», коли інтереси певної групи людей (прошарку еліти або навіть псевдо-еліти) видаються за цілісні «національні інтереси», нав'язуються і закріплюються політико-правовими («недоторканність»), політико-економічними (пільги) й іншими механізмами.

Породжуване цим розшарування суспільства є викликом національній безпеці, породжуючи не тільки «політичну корупцію», а й протестні настрої, соціальну напругу та соціально-політичний нігілізм, що підриває розвиток політичної культури.

Похідним викликом є пріоритет соціально-економічних та економічних цінностей перед соціально-політичними та політичними. Показовим у цьому сенсі є таке (експертне!) бачення пріоритетів розвитку: «Цінністю, навколо якої потрібно консолідуватися, мусить стати проста і прагматична ідея – побудова цивілізованого заможного суспільства на основі нових демократичних форм соціальної кооперації в державі» [7, с.257]. Нагадаємо, А. Тойнбі зазначав, що «парадоксальним, але глибоко істинним та найважливішим принципом життя є те, що для того, аби досягнути якоїсь визначеної цілі, слід прагнути не до самої цієї цілі, але до чогось ще більш високого, що перебуває за межами цієї цілі» [20, с.515-516].

Така «примітивізація» є опосередкованим свідченням політичного нігілізму як специфічного прояву невисокої соціально-політичної культури, «помноженої» на низьку економіко-правову культуру. Доречно згадати, що В. Липинський свого часу

наголошував, що політична культура – це глибоке усвідомлення елітою свого не просто класового, але національного інтересу, активна творча діяльність задля його реалізації в процесі служіння своїй державі та в здобутті політичної влади. Характерна для українського політикуму «підміна понять», у свою чергу, «руйнує сам порядок взаємодії громадян як вільних і рівних і веде зрештою до тлумачення політики як підкорення одними суспільними групами інших із застосуванням страху і насильства, що, очевидно, усуває з суспільства свободу і прагнення до самоуправління, тобто перестає бути політикою» [23].

Це загострює проблему недостатньої довіри до «сектора безпеки» («силовий кістяк» національного стратегічного співтовариства) в контексті загальної суспільної недовіри до влади (доречно згадати афоризм Г. Кісінджера про те, що «дев'яносто відсотків політиків створюють погану репутацію іншим десяти відсоткам»). В українських реаліях спостерігається соціально-психологічний парадокс. Довіра до армії чи міліції загалом (як одного з кількох дещо абстрактних «інститутів влади») є достатньо високою – і великий острах перед «нестатутними відносинами» в армії чи «недозволеними методами ведення слідства» в міліції. Ситуацію ускладнює також забюрократизованість державного апарату, помножена на «традиційну» корумпованість чиновництва. Боротьба з цими явищами зазвичай ведеться «від часу до часу» – шляхом періодичних, але водночас епізодичних скорочень управлінсько-адміністративних структур та розслідуванням «гучних справ».

Крім того, складна економічна ситуація, пояснювана не лише окресленими вище чинниками ендогенного характеру, а й чинниками екзогенними, відповідно впливає на суспільні пріоритети. Відтак відбувається «економізація» індивідуальної свідомості, що переходить у суспільну площину і стає нормою соціальної поведінки. В результаті такі соціальні категорії як «нові багатії» стають референтними групами для все більшого числа громадян України, натомість праця у сфері безпосереднього виробництва матеріальних благ (техніко-технологічна сфера) та високоінтелектуального продукту (науково-аналітична сфера) неухильно втрачають свою соціальну привабливість.

На особливу увагу заслуговує ситуація соціально-філософського конфлікту між довгостроковими та короткостроковими цілями. В сучасних українських реаліях існує вимір переважної орієнтації як широких соціальних верств, так і більшості політичних сил на швидкий результат, декларований у термінах «покращення життя вже сьогодні» – тобто незважаючи на жодні серйозні обставини. В цьому сенсі активізація євроатлантичної риторики обертається на своєрідний «міф про безпеку» [Пор. 5-7, 14]. Відповідно до

нього, вступ до НАТО чи ЄС (причому якнайшвидший!) вбачається простим і ефективним шляхом вирішення більшості проблем національної безпеки принаймні в її «жорсткому» (hard security) або «силовому» вимірі. Не можна не зазначити ту обставину, що на подібну «міфологізацію» страждають і стратегічні відносини з Росією – а надто в сфері безпеки та суміжних із нею.

Не ставлячи під сумнів стратегічну значущість ні європейсько-євроатлантичної інтеграції, ні партнерство з Росією, не можна обійти увагою ту обставину, що в сучасній соціально-політичній ситуації членство в НАТО чи ЄС перетворюється ледь не на самоціль (членство заради членства, а не заради безпеки), а самі НАТО та ЄС стають своєрідним «брендом», на якому базується новий український «міф про безпеку». Натомість копіткий пошук оптимальної «моделі безпеки», до чого закликають політично незаангажовані представники «стратегічного співтовариства», зазвичай виноситься за межі національного «дискурсу безпеки».

«Стратегічне співтовариство»: європейсько-євроатлантичний контекст

*Демократичні інститути не можуть поліпшуватися самі –
їхнє поліпшення залежить від нас.
Це проблема, що стоїть перед особистостями,
а не перед інститутами.
Карл Поннер (1902-1994)*

Збігнев Бжезінський у книзі «Ще один шанс» [3] визнав, що «демократія, яка так переконливо проголошується необоротною ціллю розвитку людства, вступала в екзистенційний конфлікт з питанням щодо основних цінностей» [3, с.45]. Тому слід приділити увагу питанню співвідношення «стратегічного мислення», уніфікованого за «демократичним зразком», та історико-культурних традицій національних держав, які не належать до країн сталої демократії.

У цьому контексті проблема становлення «стратегічного співтовариства» в його європейсько-євроатлантичному вимірі має три ключові аспекти.

По-перше, «торжество демократії» (переважно на ідеологічно-пропагандистському рівні), певним чином впливає на розвиток національно-державних стратегічних культур країн Європи, що перебувають у стадії демократичного транзиту.

По-друге, імплементація «згори» певних ключових норм та принципів стратегічної культури у багатьох випадках суперечить історико-культурним та соціально-політичним принципам.

По-третє, не можна не враховувати наявні внутрішні суперечності між підходами до стратегічних питань навіть між зовнішньо «гомогенними» «старими демократіями» Заходу – США та країн Європи. Цей конфлікт, що яскраво відображається в дискурсах ідеологічного (лібералізм та соціал-демократія) та зовнішньополітичного («голуби» та «яструби») характерів, має також ціннісне підґрунтя — конфлікт нетотожних домінуючих цінностей індивідуальних свобод (індивідуалізму) і демократії (соціальності). Через призму стратегічних пріоритетів політики безпеки [Пор. 25] він знайшов своє відображення у підходах до проблеми міжнародного тероризму.

Європейсько-євроатлантичні еліти та суспільна думка не виробили поки системи цілісного сприйняття зовнішніх загроз. Визнаючи небезпеку міжнародного тероризму, країни Європи віддають перевагу боротьбі з іншим спектром загроз: нелегальною міграцією, торгівлею наркотиками, зброєю та людьми.

Окрім того, на стандарти стратегічного співтовариства Європи впливає специфіка політичного мислення європейців, обумовлена особливостями історичного розвитку. Адаже повоєнні інтеграційні процеси «викристалізували» переважно консенсусний (компромісний) підхід до розв'язання проблем європейської безпеки. Натомість США, які через своє геополітичне становище тривалий час перебували поза межами ситуації «ворог біля воріт», тяжіють до рішучих (переважно радикальних) кроків силового та примусового характеру [Пор. 26].

Стрімкі та всеосяжні процеси глобалізації та регіоналізації, одним із наслідків яких є поступове розмиття національних кордонів, вплинули і на феномен «стратегічного співтовариства», надавши йому міжнародного значення. Поступове розмивання національних кордонів у Європі (зокрема, в економічному та навіть політичному вимірах) призводить до того, що «національна самобутність» розвитку сфери національної безпеки тісно переплітається з суміжними «національними самобутностями».

Торкаючись цих питань у їх політико-історичному вимірі, провідний український міжнародник Б. Канцелярук висуває ґрунтовне припущення, що «запорукою успіху можуть бути гласність і чесність у політичних стосунках, коли партнери спиратимуться у своїх рішеннях на максимально об'єктивну інформацію, що дало б можливість запустити унікальний механізм взаємного коригування запропонованих політичних рішень, тобто вийти на концептуально новий рівень цивілізаційних відносин» [9, с.35]. Відповідно, постають передумови для певної «уніфікації» локальних (регіональних та суміжних) просторів безпеки, в результаті чого

може розвиватися «стратегічне співтовариство» у ширшому від національно-державного виміру.

«Транснаціональні ідентичності» (Х. Булл) як передумови створення відповідного «стратегічного співтовариства» можуть формуватися як у рамках суспільних груп, так і між державами. Однак, як довів Х. Булл, для їхнього формування необхідно кілька передумов [24].

По-перше, спільна характеристика, що може стати основою для транснаціональної суспільної групи. До прикладів такої характеристики можна віднести етнічність, релігію, форму держави, політичну чи економічну систему, рівень розвитку. За сучасних умов у такій якості неефективно виступають демократичні моделі «класичного» західного чи «перехідного» східного (пострадянського тощо) зразка.

По-друге, має існувати виняткове ставлення до інших держав (чи суспільних груп), яке поділяють суспільні групи чи держави. Винятковість є важливим елементом групової згуртованості і підкреслює розбіжності між тими, хто розділяє загальні характеристики, і тими, хто не розділяє. У контексті проблем безпеки такими об'єктами є спільні загрози (переважно «м'які») – нелегальна міграція, торгівля людьми, наркотиками, зброєю тощо.

По-третє, має бути високий рівень позитивної взаємозалежності. Позитивність полягає в тому, що взаємозалежність повинна бути взаємовигідною. Інакше вона може призвести до конфлікту. Така позитивна взаємозалежність існує переважно на регіональному рівні, де більшість викликів безпеці мають спільний і конкретизований характер. Для порівняння: на глобальному рівні поки що триває системне протистояння між ключовими геополітичними силами.

Аналізуючи концепцію транснаціональної ідентичності Х. Булла, окремі дослідники зазначають, що перелічених Х. Буллом умов і дотепер повною мірою немає у світовій системі [2, с.164], тим більше, у системі міжнародної безпеки. Погоджуючись із цим, слід, однак, визнати, що транснаціоналізація є однією з провідних тенденцій розвитку сучасних суспільств. У процесі транснаціоналізації формуються соціально-політичні мережі і гуманітарно-політичні стилі життя, що перетинають національні (державні) кордони і поєднують різні суспільства. Із соціокультурного погляду формування нових транснаціональних просторів безпеки, у процесі чого відбувається «зв'язування структур, культур і інститутів» [22, с.71; пор. 25], спрямоване на відкриття і підтримку нових транснаціональних ідентичностей у межах відповідних безпекових просторів [16].

Висновки. Принципова важливість політико-політичного розгляду таких категорій, як стратегічне співтовариство (та

суміжних – стратегічна культура, стратегічне мислення тощо) є цілком обґрунтованим з теоретико-методологічного погляду. Це дає можливість істотно розширити методологічну базу національних суспільствознавчих досліджень, що стосуються сфери національної безпеки принаймні в її політико-політологічному вимірі.

Сучасне стратегічне співтовариство – структурно-функціональна складова соціополітичної системи, що розвивається і визначає набір цінностей, стереотипи, міфи, знання, а в окремих випадках – навіть інтуїцію тих, хто бере участь у процесі вирішення проблем національної безпеки. Оцінки стратегічного співтовариства залежать від відповідей на питання про те, які характеристики мають профільні «групи домінування» (політичні, економічні тощо), які висувуються цілі у сфері безпеки і що являють собою ключові представники цього співтовариства.

У рамках національного стратегічного співтовариства (структурно окресленого рамками інституцій Президента України, Ради національної безпеки і оборони України та Кабінету Міністрів України, профільні дієві особи яких представляють його верхівку) система прийняття рішень з питань національної безпеки може розглядатися як один із спеціалізованих функцій останнього, до стратегічних цілей якого входить збереження, наступність і розвиток уявлень про національну безпеку (її пріоритети, ключові загрози тощо).

Значний вплив на розвиток вітчизняного стратегічного співтовариства здійснюють і зовнішні чинники, зокрема тенденції транснаціоналізації. Високий ступінь невизначеності сучасного міжнародного середовища змушує неоднозначно оцінити реалії становлення міжнародного стратегічного співтовариства. За нормами сучасної «стратегічної культури», вони не повинні мати «вольового» характеру (як за часів холодної війни), але від цього не є менш цілеспрямованими чи ефективними. Тому цілі стратегічного співтовариства розраховані більшою мірою на довгострокову перспективу, і меншою – на отримання швидкого виграшу, і саме це дає змогу вчасно коригувати методи їх досягнення. Стратегічна культура «м'якого» типу (soft power) викликає менший опір регіонального середовища та пов'язана з меншим ризиком від спроб його нейтралізувати, а тому є прийнятною для України.

Динаміка розвитку регіональних відносин, насамперед у сфері безпеки в регіоні, до якого належить Україна (центральна частина європейсько-євразійського мегарегіону), є інтенсивною, змінюючи як позиції сил, так і їх настанови у сфері стратегічної культури та стратегічного мислення, про що свідчать характерні (хоча й розрізнені) ознаки. В умовах поступових змін геостратегічного середовища (зокрема, мінімізації чинників «жорсткої безпеки»),

Україна має прийти до оновлення підходів щодо національної безпеки. Зміна настанов може ініціювати процес трансформації українського стратегічного співтовариства в напрямі підвищення якості «стратегічного мислення» на засадах «стратегічної культури» не тільки в національному, а й у міжнародному вимірах.

1. Арбатов А. Дилеммы военной политики России. Их безотлагательное решение обеспечит России по-настоящему современную армию в XXI веке // Независимое военное обозрение. – 17 ноября 2000 г. 2. Балувев Д. Г. Современная мировая политика и проблемы личностной безопасности. – Нижний Новгород: ННГУ, 2002. 3. Бжезинский З. Ещё один шанс. Три президента и кризис американской сверхдержавы. – М.: Междунар. отношения, 2007. 4. Головатий М. Підготовка молоді політичної еліти як дієвий засіб розвитку політичного консенсусу // Політичний менеджмент. – 2007. – Спецвипуск. 5. Горбулін В. П. Без права на покаяння. – Х.: «Фолио», 2009. 6. Горбулін В. П., Литвиненко О. В. Національна безпека: український вимір. – К.: ПП «Інтертехнологія», 2008. 7. Дмитренко М. А. Суспільні трансформації та політичні аспекти загроз національній безпеці України – К.: Знання України, 2006. 7. Жинкина И.Ю. Стратегическое мышление США // США – Канада: экономика, политика, культура. – 2002. – № 3. 8. Канцелярук Б. І. Східноєвропейська дилема Америки. – К., 1995. 9. Киссинджер Г. Нужна ли Америке внешняя политика? – М.: Ладомир, 2002. 10. Кокошин А. А. О стратегическом планировании в политике. – М.: КомКнига, 2007. 11. Литвин В. У нас немає політичної еліти, в нас є правлячий політичний клас // День. – 19 жовтня 2006 р. – № 179. 12. Михальченко М. Українська національна ідея: підказ для політичних лідерів // Політичний менеджмент. – 2007. – Спецвипуск. 13. Мовчан М. П. Україна – НАТО: проблеми та перспективи // Нова політика. – 2001. – № 3 (35). 14. Ожиганов Э. Н. Стратегическая культура и национальная безопасность // Развитие России и мира: наши перспективы в концепциях и сценариях / Аналитический вестник Совета Федерации ФС РФ. – 2005. – № 5 (293). 15. Полтораков А. Ю. «Европейская идентичность» как фактор региональной интеграции: геополитический и геокультурный аспекты безопасности // Политика и общество (РФ). – 2009. – №8. 16. Полтораков О. Ю. Стратегічна культура у функціонуванні систем національної та регіональної безпеки // Стратегічна панорама. – 2008. – №2. 17. Рыхтик М. И. Безопасность Соединённых Штатов Америки: история, теория и политическая практика. – Нижний Новгород, 2004. 18. Степашин С. В., Двуреченских В. А., Чегринцев Е. А., Чернавин Ю. А. Власть – Демократия – Контроль. – М.:

Финансовый контроль, 2005. **19.** Тойнби А. Постыжение истории – М.: Прогресс, 1991. **20.** Хантингтон С. Кто мы? Вызовы американской национальной идентичности – М.: АСТ-Транзиткнига, 2004. **21.** Шрадер Х. Глобализация, цивилизация и мораль // Журнал социологии и социальной антропологии. — СПб., 1998. – Т. 1. – № 2. **22.** Щербенко Е. Фундаментальні засади політики в дискурсі української політологічної літератури // Політичний менеджмент. – 2007. – Спецвипуск. **23.** Bull H. Anarchical Society: Study of Order in World Politics. – N.Y. : Macmillan Publishing Company, 1995. **24.** Gariup M. European Security Culture: Language, Theory, Policy – Ashgate, 2008. **25.** Allard K. Changes and the American Security Paradigm // Orbis – Winter 2010. – Vol. 54, №1.

УДК 323.39

СТАНОВЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕХОДУ ВІД ТОТАЛІТАРИЗМУ ДО ДЕМОКРАТІЇ

Коротков Д. С.

Стаття присвячена розгляду проблеми переходу від тоталітаризму до демократії та трансформації політичної еліти України в цей період. Автор виявляє причини, які гальмують процес заміни старої номенклатурної еліти на нову демократичну. Особлива увага приділяється дослідженню етапів становлення політичної еліти України на основі виборчих циклів у державі.

Ключові слова: *вибори, політична еліта, посткомуністичні трансформації, олігархічна еліта.*

The article is devoted to the consideration of transition problem from totalitarianism to democracy and transformation of Ukrainian political elite in given period. The author finds out the reasons which brake the process of replacement of old nomenclature elite by new democratic one. The special attention is paid to the research of the stages of formation of Ukrainian political elite on the basis of electoral cycles in the state.

Keywords: *elections, political elite, post-communist transformations, oligarchic elite.*

Дослідження процесу становлення, а також ролі і місця політичних еліт України є найбільш перспективним саме в контексті аналізу категорії «трансформація». Проблема вивчення політичних